

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
(Θεωρητική Κατεύθυνση)**

**Η κοινωνική και πολιτική οργάνωση στην
Αρχαία Ελλάδα**

ΑΘΗΝΑ 1999

Ομάδα Σύνταξης (για το πρώτο κεφάλαιο)

Συντονιστές: Δρ Γρυντάκης Ιωάννης
Δρ Δάλκος Γεώργιος

Μέλη: Βασιλοπούλου Ελένη
Δημητρακοπούλου Χαρά
Δρ Παλαιοπάνου Παρασκευή

Ομάδα Σύνταξης (για το δεύτερο κεφάλαιο)

Συντονιστές: Ιωάννης Γρυντάκης, δ.φ.
Γεώργιος Δάλκος, δ.φ.

Μέλη: Ελένη Βασιλοπούλου, D.E.A., υποψήφια διδάκτωρ
Κατερίνα Μανδαλάκη, δ.φ.
Ελένη Μουρδουκούτα, D.E.A.
Χαρινέλα Τουρνά, υποψήφια διδάκτωρ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

• ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
• ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η κοινωνική οργάνωση στην Αρχαία Ελλάδα

1. Η πορεία της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας	11
2. Από την κρητομυκηναϊκή κοινωνία στην κοινωνία της πόλης-κράτους	11
3. Η κοινωνία της πόλης-κράτους στην αρχαϊκή εποχή.....	22
4. Η κοινωνία κατά την κλασική εποχή	30
5. Η κοινωνία στην ελληνιστική εποχή.....	33
6. Κοινωνικοί θεσμοί.....	42
• Ο θεσμός της οικογένειας και η θέση της γυναίκας.....	42
• Η εκπαίδευση	55
• Ο στρατός.....	65
• Η θρησκεία και η θρησκευτική ζωή	75
7. Η καθημερινή ζωή	82
• Εργασία και επαγγέλματα	82
• Ψυχαγωγία	86
• Η μόδα (συρμός).....	88
• ΣΧΕΔΙΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	91

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η πολιτική οργάνωση στην Αρχαία Ελλάδα

1. Η εξέλιξη του πολιτικού συστήματος στην Αρχαία Ελλάδα	109
2. Η πορεία προς την πόλη-κράτος	109
3. Η πόλη-κράτος	109
4. Η πορεία προς τη δημοκρατία	122
5. Η δημοκρατική πόλη.....	126
6. Μοναρχίες - Κοινά / Συμπολιτείες	142
7. Τα νέα ελληνιστικά βασίλεια.....	148
8. Σχέσεις μεταξύ ελληνικών πόλεων, κοινά και συμπολιτείες	153
• ΣΧΕΔΙΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	173
• ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	193

* Σε κάθε ενότητα υπάρχουν παραδείγματα ερωτήσεων, ασκήσεις - εργασίες για το σχολείο και το σπίτι, συνθετικές - δημιουργικές εργασίες.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), συνεχίζοντας την προσπάθεια υποβοήθησης των εκπαιδευτικών στο δύσκολο έργο τους, αναμόρφωσε τα βιβλία που αναφέρονται στην αξιολόγηση των μαθητών των Α΄ και Β΄ τάξεων του Ενιαίου Λυκείου (Ε.Λ.). Κατά την αναμόρφωσή τους έχουν ληφθεί υπόψη οι παρατηρήσεις και υποδείξεις των εκπαιδευτικών που τα χρησιμοποίησαν κατά τα σχολικά έτη 1997-98 και 1998-99 και οι διαπιστώσεις που προέκυψαν από έρευνες του Κ.Ε.Ε. σχετικές με την αξιοποίηση των βιβλίων αυτών στη σχολική πράξη.

Με την ευκαιρία της επανέκδοσης των παραπάνω βιβλίων θα ήθελα να επαναλάβω ακόμη μία φορά τα κύρια σημεία του τρόπου χρησιμοποίησής τους.

- Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης των μαθητών **έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα**. Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι υποχρεωμένοι να τις χρησιμοποιούν αυτούσιες. **Έχουν τη δυνατότητα να τις τροποποιούν, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες των μαθητών τους, να τις απλουστεύουν, εφόσον τις θεωρούν δύσκολες, να παραλείπουν όσες κρίνουν πως δεν αντιστοιχούν στο επίπεδο των μαθητών τους ή στους διδακτικούς στόχους, τους οποίους οι ίδιοι θέτουν**. Τα παραδείγματα αυτά επιδιώκουν να βοηθήσουν τους διδάσκοντες να εκπονούν **οι ίδιοι δικές τους ερωτήσεις**. Πρόθεσή μας δεν είναι να περιορίσουμε την ελευθερία και την παιδαγωγική αυτονομία του εκπαιδευτικού, αλλά να του προσφέρουμε ιδέες που θα τον βοηθήσουν να αυξήσει τα περιθώρια της πρωτοβουλίας του και να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του.
- Η προσπάθεια ορισμένων εκπαιδευτικών να αναθέτουν στους μαθητές τους την επεξεργασία όλων των ερωτήσεων που περιέχονται στα βιβλία του Κ.Ε.Ε. οδήγησε κατά το πρόσφατο παρελθόν σε σημαντική αύξηση της εργασίας των μαθητών. Η τακτική αυτή, της οποίας οι αρνητικές συνέπειες είναι προφανείς, οφείλεται σε παρεξήγηση και σε μη ορθή κατανόηση του σκοπού, τον οποίο υπηρετεί το παραπάνω παιδαγωγικό υλικό. Οι Ομάδες Εργασίας του Κ.Ε.Ε. εκπόνησαν για κάθε ενότητα της διδακτέας ύλης ικανό αριθμό ερωτήσεων, επειδή στόχος τους ήταν: α) να καλύψουν ευρύ φάσμα διδακτικών στόχων, β) να ικανοποιήσουν ποικίλα επίπεδα απαιτήσεων και γ) να αξιοποιήσουν τα θετικά στοιχεία διαφορετικών τύπων ερωτήσεων. Επιδίωξαν, με άλλα λόγια, να διευρύνουν, μέσα από την παροχή πολλών παραδειγμάτων, τη δυνατότητα επιλογής ερωτήσεων από τους διδάσκοντες και να καλύψουν, στο βαθμό του δυνατού, όλες τις πιθανές ανάγκες τους. **Ποτέ, όμως, και για κανένα λόγο, δεν ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς ούτε να εξαντλούν τα σχετικά παραδείγματα, ούτε να περιορίζονται αποκλειστικά σ' αυτά. Κάτι τέτοιο και**

αντιπαιδαγωγικό είναι και αντίθετο προς το πνεύμα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Οι διδάσκοντες πρέπει να επιλέγουν από κάθε ενότητα μικρό αριθμό ερωτήσεων, οι οποίες ανταποκρίνονται στους διδακτικούς στόχους που επιδιώκουν και στα κριτήρια που οι ίδιοι θέτουν, και αυτές θα αξιοποιούν στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης.

- Τα θέματα και οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν προορίζονται μόνο για εργασίες των μαθητών στο σπίτι ή για την εκπόνηση ολιγόλεπτων και ωριαίων διαγωνισμάτων. Πολλά από τα θέματα και τα ερωτήματα αυτά μπορούν και πρέπει να αξιοποιούνται στο πλαίσιο της καθημερινής σχολικής εργασίας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα ζητήματα εκείνα που, κατά την κρίση του εκπαιδευτικού, παρουσιάζουν δυσκολίες για το μέσο μαθητή.
- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει ακόμη να έχουν υπόψη τους ότι καμιά από τις ερωτήσεις που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν θα χρησιμοποιηθεί αυτούσια στις προαγωγικές εξετάσεις. Στις εξετάσεις αυτές τίθενται ερωτήσεις ανάλογες προς εκείνες που περιέχονται στα βιβλία του Κ.Ε.Ε. και στα σχολικά εγχειρίδια, διαφορετικές, όμως, ως προς το περιεχόμενό τους.
- Η χρησιμοποίηση, τέλος, των ερωτήσεων που περιέχονται στα παραπάνω βιβλία δεν αποκλείει ούτε εμποδίζει την αξιοποίηση των ερωτήσεων που περιλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια.

Για τη διεύρυνση της βοήθειας που φιλοδοξεί το Κ.Ε.Ε. να προσφέρει στους εκπαιδευτικούς στο κρίσιμο ζήτημα της αξιολόγησης των μαθητών, έχουν γίνει και οι εξής συμπληρωματικές ενέργειες: Τα παραδείγματα των ερωτήσεων που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης έχουν καταχωρισθεί στη σελίδα που έχει δημιουργήσει το Κ.Ε.Ε. στο Internet (<http://www.kee.gr>), από την οποία μπορούν να τα αντλούν όσοι έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο. Προωθείται, τέλος, η επανέκδοση όλων των ερωτήσεων που έχουν εκπονηθεί από το Κ.Ε.Ε. σε ηλεκτρονική μορφή (cd-rom).

Τελειώνοντας, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τους επιστημονικούς συνεργάτες του Κ.Ε.Ε. για την εργασία τους καθώς και τους εκπαιδευτικούς των Ενιαίων Λυκείων για τα σχόλια που μας έστειλαν και τις υποδείξεις τους. Εύχομαι τα νέα βιβλία να αποδειχθούν, όπως και τα προηγούμενα, πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια βελτίωσης του τρόπου αξιολόγησης των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου.

Οκτώβριος 1999
Ο Πρόεδρος του Κ.Ε.Ε.

Καθηγητής Μιχάλης Κασσωτάκης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το παρόν τεύχος απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς που θα διδάξουν στη Β΄ τάξη του Ενιαίου Λυκείου το μάθημα της Ιστορίας και βασίζεται τόσο στις οδηγίες του Π.Ι. για τη διδασκαλία του παραπάνω μαθήματος όσο και στο γενικότερο επιστημονικό προβληματισμό που έχει αναπτυχθεί στο Κ.Ε.Ε. γύρω από τη μεθοδολογία αξιολόγησης των μαθητών.

Ο εκπαιδευτικός που διδάσκει Ιστορία πρέπει να έχει υπόψη του όλα όσα αναφέρονται στις γενικές οδηγίες για την αξιολόγηση των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητο να γίνουν και οι εξής συμπληρωματικές επισημάνσεις:

- 1.** Οι ερωτήσεις που περιέχονται στο παρόν τεύχος έχουν χαρακτήρα ενδεικτικό. Στόχος τους είναι να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό να διαμορφώσει ο ίδιος τις δικές του ερωτήσεις και τα δικά του κριτήρια αξιολόγησης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί να αξιοποιεί κατάλληλα και τα παραδείγματα που περιέχονται στο παρόν τεύχος ή στα σχολικά εγχειρίδια. Είναι στη διακριτική ευχέρεια του διδάσκοντος να κρίνει ο ίδιος ποιους τύπους ερωτήσεων και σε ποιες περιπτώσεις θα τις χρησιμοποιήσει για την επίτευξη των διδακτικών στόχων που προκύπτουν από την ύλη κάθε διδακτικής ενότητας και τη μεθοδολογία που ακολουθεί.
- 2.** Προτείνεται να χρησιμοποιούνται όλοι οι τύποι των ερωτήσεων, χωρίς να γίνεται μονομερής χρήση ενός τύπου. Μπορεί ακόμη να γίνεται συνδυασμός ερωτήσεων κλειστού και ανοιχτού τύπου, κατά την κρίση του εκπαιδευτικού, τις ανάγκες των μαθητών του και τους συγκεκριμένους στόχους του μαθήματος. Η χρήση των ερωτήσεων αντικειμενικού ή κλειστού τύπου καλό είναι να συνδυάζεται με τη χρήση ερωτήσεων σύντομης απάντησης ή με αιτιολόγηση των απαντήσεων των μαθητών.
- 3.** Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δίνεται στις ερωτήσεις κρίσης. Ερώτηση κρίσης μπορεί να είναι οποιοδήποτε είδος ερώτησης, αρκεί να απαιτεί από το μαθητή απαντήσεις οι οποίες προϋποθέτουν παραγωγή προσωπικών σκέψεων, συλλογισμών ή συμπερασμάτων, τα οποία στηρίζονται στις γνώσεις που έχει αποκτήσει στο μάθημα της Ιστορίας. Με τις ερωτήσεις αυτές ο μαθητής καλείται να συγκρίνει, να αναλύει, να αναζητεί τα αίτια και τα αποτελέσματα ενός ιστορικού γεγονότος, να καταλήγει σε συμπεράσματα κ.τ.λ. Είναι προφανές ότι οι απαντήσεις δεν βρίσκονται αυτούσιες στο σχολικό βιβλίο.

4. Η μελέτη των πηγών (παραθεμάτων και εικόνων) αποτελεί σημαντική μέθοδο για την κριτική προσέγγιση της Ιστορίας. Εκτός από τις πηγές που περιλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια, στο παρόν τεύχος προτείνονται θέματα για εργασίες στο σπίτι ή το σχολείο, μέσα από κείμενα και εικόνες.

Η βελτίωση των μεθόδων αξιολόγησης πρέπει να θεωρείται έργο όλων των εκπαιδευτικών, γι' αυτό και οι παρατηρήσεις και υποδείξεις των συναδέλφων είναι ιδιαίτερα χρήσιμες. Όσοι επιθυμούν να στείλουν παρατηρήσεις και παραδείγματα ερωτήσεων για το μάθημα της Ιστορίας της Β' Λυκείου, μπορούν να απευθύνονται στην ταχυδρομική διεύθυνση:

ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
Αδριανού 91
105 56, Αθήνα

Αθήνα, Οκτώβριος 1999

Η Ομάδα Σύνταξης